

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувача ступеня доктора філософії, аспіранта четвертого року денної форми навчання Голуба Віталія Кареловича на тему: «Право громадянина на альтернативну (невійськову) службу: конституційно-правове дослідження» на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»
14 листопада 2025 року**

1. Виконання освітньо-наукової програми

Здобувач ступеня доктора філософії, аспірант 4 року денної форми навчання (надалі – Аспірант) Голуб Віталій Карелович у повному обсязі виконав індивідуальний навчальний план відповідно до освітньо-наукової програми аспірантури ДВНЗ «Ужгородський національний університет», що повністю відповідає вимогам Національної рамки кваліфікацій та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеню доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (зі змінами).

Голуб Віталій Карелович у процесі навчання за освітньо-науковою програмою здобув базові знання зі спеціальності та опанував усі необхідні загальнонаукові навички й компетентності, що дозволяють йому повноцінно й обґрунтовано проводити наукові дослідження.

Аспірант засвідчив високий рівень дослідницьких компетентностей, що проявляється у вмінні вибудовувати логіку наукового пошуку, від розроблення концепції й структури дослідження до чіткого планування його етапів відповідно до визначених цілей та завдань. Він упевнено користується сучасним методологічним інструментарієм та інноваційними технологіями, зокрема комп'ютерно-інформаційними засобами, які забезпечують якісний збір, опрацювання, впорядкування, аналітичне опрацювання й інтерпретацію даних, а також перевірку їх валідності та подальшу систематизацію результатів. Віталій Карелович також опанував необхідні мовні компетентності, що дають йому можливість професійно працювати з іноземними джерелами, здійснювати

глибокий якісний та кількісний аналіз інформації й представляти результати дослідження відповідно до стандартів академічної доброчесності та вимог наукової комунікації.

2. Виконання індивідуального плану наукової роботи (наукова складова освітньо-наукової програми)

Індивідуальний план наукової роботи Аспіранта затверджений рішенням вченої ради юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (протокол № 2 від 26.10.2021 року).

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Гецько Михайло Михайлович.

Термін виконання роботи: 2021-2025 роки.

Аспірант послідовно виконав усі розділи затвердженого індивідуального плану наукової роботи у встановлені терміни, що підтверджується обговоренням проміжних та річних звітів на засіданнях кафедри й Вченої ради юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

3. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з планами наукових робіт.

Право громадянина на альтернативну (невійськову) службу в сучасних умовах посідає особливе місце серед основоположних прав і свобод людини, оскільки поєднує в собі одночасно вимір особистої автономії та механізм виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни. Його зміст безпосередньо пов'язаний зі свободою думки, совісті та віросповідання, котрі становлять одні з найважливіших свобод у демократичному суспільстві. З огляду на посилення викликів національній безпеці, необхідність удосконалення системи конституційних гарантій та зростання актуальності правових механізмів, що дозволяють уникнути примусу до дій, які суперечать переконанням особи, інститут альтернативної служби потребує глибокого наукового аналізу. Правова неврегульованість окремих аспектів доступу до альтернативної (невійськової) служби, нерівність у ставленні до різних категорій громадян, а також суперечності між чинним законодавством та міжнародними

стандартами зумовлюють потребу у переосмисленні його правової природи й удосконаленні регулювання. Додаткової ваги цій проблематиці надає дуалістична природа альтернативної служби, що одночасно проявляється як суб'єктивне право громадянина та як форма виконання конституційного обов'язку. Саме тому комплексне наукове дослідження меж та механізмів реалізації цього права є необхідним для забезпечення балансу між інтересами держави та свободою совісті людини, а також для визначення оптимальної моделі його нормативного та практичного забезпечення в Україні.

Тема дисертаційного дослідження відповідає постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки», а також виконана в межах Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр. Дисертація відповідає плану науково-дослідної роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет», тема дослідження є складовою частиною комплексної теми «Конституційно-правове будівництво в умовах надзвичайних правових режимів: пошуки оптимальних моделей», яка розробляється науковцями Ужгородського національного університету (номер державної реєстрації 0123U104048).

Формулювання наукового завдання (проблеми), нове розв'язання якого отримано в дисертації: дослідити основні теоретико-методологічні засади виникнення, встановлення та розвитку права на альтернативну (невійськову) службу; визначити правову природу альтернативної (невійськової) служби; сформулювати поняття права на альтернативну (невійськову) службу; розглянути підстави для реалізації права на альтернативну (невійськову) службу; з'ясувати правові умови та способи реалізації права на альтернативну (невійськову) служби; установити та розкрити недоліки чинного законодавства України й практики його застосування щодо реалізації права на альтернативну (невійськову) службу та розробити пропозиції щодо його вдосконалення.

4. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом та їх новизна.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що дисертантом:

вперше:

- встановлено подвійну правову природу права на альтернативну (невійськову) службу, яка полягає в тому, що воно одночасно є суб'єктивним конституційним правом громадянина, що впливає з права на свободу думки, совісті і віросповідання, і конституційним обов'язком громадянина щодо захисту Вітчизни, який реалізується в альтернативній формі, що підкреслює баланс між правами та обов'язками особи в демократичному суспільстві;

- обґрунтовано, що право на альтернативну цивільну службу є конституційним правом на заміну одного конституційного обов'язку іншим, при якому змінюється лише зміст військового обов'язку, а не його суть, оскільки громадянин продовжує виконувати обов'язок перед державою іншими видами суспільно корисної діяльності, що дозволяє реалізувати конституційний обов'язок щодо захисту Вітчизни у формі незбройної соціальної активності;

- доведено, що визнання у правовій системі держави права на альтернативну (невійськову) службу є свідченням виконання державою свого обов'язку щодо утвердження конституційних цінностей – права на свободу думки, совісті і віросповідання, яким держава надає пріоритет над питанням національної безпеки, оскільки остання не може бути забезпечена за рахунок порушення фундаментальних прав людини;

удосконалено:

- концептуальні підходи до розуміння конституційного обов'язку громадян щодо захисту Вітчизни, який передбачає декілька форм виконання: реалізація права на спротив недемократичному правлінню; проходження військової служби за призовом; проходження альтернативної цивільної (невійськової) служби, що дозволяє розглядати частину 4 статті 35 Конституції України як одну з форм виконання конституційного обов'язку громадянина;

- теоретичні положення щодо меж обмеження права на альтернативну (невійськову) службу, згідно з якими це право, яке впливає з права на свободу думки, совісті і віросповідання та є його засобом захисту, не може бути обмежене навіть у разі виняткової суспільної небезпеки (оголошення надзвичайного чи

воєнного стану), оскільки примус особи до військової служби всупереч її переконанням призводить до вторгнення у *forum internum* цієї свободи;

- аргументацію щодо необхідності оновлення законодавства про альтернативну (невійськову) службу з метою усунення нерівності та забезпечення однакового ставлення до всіх громадян незалежно від їхніх релігійних переконань та інших переконань з мотивів совісті, що має привести законодавство у відповідність до вимог статті 35 Конституції України та принципу пріоритету міжнародно-правових зобов'язань України;

набули подальшого розвитку:

- історико-правовий аналіз становлення та розвитку права на альтернативну (невійськову) службу на українських землях, який доводить, що в основу цього права стала трансформація суспільно-політичних поглядів внаслідок релігійно-культурного розвитку населення та розвитку пацифістських ідей, що були продуктом духовних шукань народів Центральної та Східної Європи, а також встановлює, що з 1880 по 1917 рр. в Україні існував прямий аналог сучасної альтернативної (невійськової) служби;

- положення про співвідношення права на альтернативну службу з національною безпекою держави, відповідно до яких питання національної безпеки не можуть вирішуватися за рахунок невизнання чи порушення цього права, оскільки воно покликане забезпечити виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни у формі незбройної соціальної активності, що сприяє усвідомленню громадянами відповідальності перед суспільством та запобігає потенційно радикальному виклику непокори;

- теоретичні засади гуманістичного підходу держави до реалізації конституційних прав і обов'язків громадян, які полягають у наданні можливості вибору між формами виконання громадянського обов'язку, що дозволяє, з одного боку, визнати право на альтернативу для осіб з огляду на їхні переконання з мотивів совісті, а з іншого – досягти справедливості у питанні обов'язкового виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни.

5. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Наукові положення, результати та висновки

дисертаційного дослідження ґрунтуються на комплексному застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів, що забезпечило всебічність та достовірність отриманих висновків. Так, світоглядний інструментарій філософії права дав можливість розкрити природу права на альтернативну (невійськову) службу та простежити його загальнолюдську цінність. Діалектичний підхід дозволив виявити співвідношення між правом на альтернативну службу та правом на відмову від військової служби, окресливши їх концептуальні межі й точки перетину. Цивілізаційний підхід використано для дослідження причин і умов, що сприяють реалізації права на альтернативну (невійськову) службу, а історичний метод – для відтворення зародження та динаміки розвитку цього інституту. Соціологічний і статистичний методи дали змогу оцінити ефективність організаційно-правових механізмів реалізації права на альтернативну службу та узагальнити відповідну правозастосовну практику. Порівняльно-правовий аналіз дозволив окреслити позитивний зарубіжний досвід і визначити його можливу імплементацію у вітчизняний правопорядок. Застосування логіко-семантичного та формально-юридичного методів забезпечило уточнення понятійного апарату, дослідження змісту правових категорій та критичний аналіз чинного законодавства. Системний метод сприяв визначенню цілісної структури організаційно-правових засад забезпечення права на альтернативну службу. Логічні методи індукції, дедукції, синтезу й аналогії дозволили сформулювати узагальнення щодо співвідношення правових та надзвичайних засобів захисту конституційного ладу, а статистичний аналіз дав змогу узагальнити емпіричні матеріали рішень Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини та національних судів, що стали важливою доказовою базою дослідження.

6. Наукове та практичне значення дисертаційної роботи.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у вирішенні комплексного наукового завдання та розробленні цілісної теоретико-правової моделі конституційного регулювання права громадян на альтернативну (невійськову) службу. Отримані результати поглиблюють науку конституційного права у частині осмислення свободи думки, совісті та

віросповідання як основоположних засад демократичного ладу та їхнього взаємозв'язку з виконанням конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни. Запропоновані підходи розвивають доктринальні положення щодо подвійної правової природи альтернативної служби, удосконалюють теоретичне розуміння меж її обмеження, а також обґрунтовують необхідність імплементації міжнародно-правових стандартів у сфері забезпечення свободи совісті та поваги до моральних переконань індивіда. Дисертація формує концептуальну основу для модернізації законодавства про альтернативну (невійськову) службу, що є особливо актуальним в умовах трансформації конституційного порядку під впливом воєнного стану, посилення викликів національній безпеці та потреби забезпечення балансу між правами людини та публічними інтересами.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у формулюванні обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання права громадян на альтернативну (невійськову) службу та механізмів його реалізації в конституційно-правовому просторі України. Запропоновані автором підходи можуть бути використані для оновлення положень Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу», актів, що регулюють питання військового обов'язку, проходження служби, військового обліку та призову, а також для приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів у сфері свободи думки, совісті й віросповідання. Положення дисертації можуть бути використані у правотворчій і правозастосовній діяльності для усунення дискримінаційних підходів щодо окремих категорій громадян, удосконалення процедур розгляду заяв про заміну військової служби альтернативною, підвищення прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування у відповідній сфері. Матеріали дослідження також можуть бути застосовані у науковій та освітній діяльності, зокрема при викладанні дисциплін: «Конституційне право України», «Права людини», «Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина», «Основи конституційного ладу», а також спеціальних курсів, присвячених свободі совісті, правовим засадам військового обов'язку та інституту альтернативної служби.

7. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертаційне дослідження виконано з дотриманням коректної юридичної та фахової термінології. Виклад матеріалу, наукових положень, висновків та рекомендацій характеризується чіткістю та послідовністю, що забезпечує належний рівень зрозумілості й сприйняття змісту роботи.

8. Відповідність діючим вимогам щодо оформлення дисертації. Дисертація Голуба Віталія Кареловича на тему: «Право громадянина на альтернативну (невійськову) службу: конституційно-правове дослідження» в цілому є завершеним та самостійним науковим дослідженням, результати якого мають вагомое теоретичне та практичне значення для подальшого розвитку конституційно-правових підходів до регулювання права громадян на альтернативну (невійськову) службу.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що поділяються на сім підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 243 сторінки, з них основного тексту – 196 сторінок. Список використаних джерел налічує 370 найменувань.

9. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Дисертація Голуба Віталія Кареловича на тему: «Право громадянина на альтернативну (невійськову) службу: конституційно-правове дослідження» відповідає паспорту спеціальності 081 «Право», що забезпечується предметною областю дослідження та основними методами дослідження.

10. Зауваження та рекомендації

В ході написання дисертаційної роботи Аспірантом було враховано абсолютно усі зауваження та рекомендації надані науково-педагогічними працівниками кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» в процесі попередніх обговорень роботи під час проміжних, піврічних та річних звітів Аспіранта на засіданнях кафедри. Відмічені зауваження та побажання носять суто рекомендаційно-консультативний характер та в жодній мірі не впливають на

загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, а також не зменшують рівнів її наукової новизни та практичної значимості, і відтак не є перешкодою для її подання в разову спеціалізовану вчену раду для офіційного захисту.

11. Відповідність дисертації вимогам, передбачених «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Дисертація Голуба Віталія Кареловича на тему: «Право громадянина на альтернативну (невійськову) службу: конституційно-правове дослідження» повністю відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і Науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами та доповненнями).

12. Кількість наукових публікацій, повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих співавторами та зарахованих за темою дисертації.

Результати дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у восьми наукових публікаціях, у тому числі у чотирьох статтях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, а також у чотирьох тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Голуб В.К. Міжнародні та конституційні засади права людини на альтернативну (невійськову) службу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право.* 2024. Вип. 85. Ч. 1. С.188-195.

2. Голуб В.К. Деякі історико-правові аспекти становлення і розвитку права людини на альтернативну (невійськову) службу в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2024. № 6. С.92-99.

3. Голуб В.К. Реалізація права на альтернативну (невійськову) службу як одна з форм виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни.

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право. 2024. Вип. 86. Ч. 1. С. 165-174.

4. Голуб В.К. Поняття, сутність та суб'єкти конституційного права на альтернативну (невійськову) службу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право. 2025. Вип. 90. Ч. 1. С.228-237.*

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Голуб В.К. Деякі аспекти становлення і розвитку права людини на альтернативну (невійськову службу в Україні в радянський період. *Interaction of Art and Science: Creative Approaches in Research: book of abstracts of XLVIII intern. scient.-pract. conf. (Geneva, Switzerland, November 20-22, 2024). Geneva, Switzerland: International Scientific Unity, 2024. P.138-143.*

6. Голуб В.К. Окремі аспекти реалізації права людини на альтернативну (невійськову) службу в умовах війни. *New Areas of Scientific Research: Exploring New Frontiers: book of abstracts of XLIX intern. scient.-pract. conf. (Naples, Italy, November 27-29, 2024). Naples, Italy: International Scientific Unity, 2024. P.131-136.*

7. Голуб В.К. Щодо поняття права людини на альтернативну (невійськову) службу. *Current problems of mankind and ways to solve them: book of abstracts of XIV intern. scient.-pract. conf. (Munich, Germany, December 2-4, 2024), Munich, Germany: European Conference, 2024. P.140-145.*

8. Голуб В.К. Окремі аспекти реалізації права на альтернативну (невійськову) службу як однієї з форм виконання конституційного обов'язку щодо захисту вітчизни. *Scientific Research in the Age of Virtual Reality: Exploring New Frontiers: book of abstracts of LII intern. scient.-pract. conf. (Montreal, Canada, December 18-20, 2024). Montreal, Canada: International Scientific Unity, 2024. С.142-150.*

13. Результати перевірки роботи на академічний плагіат.

Дисертаційне дослідження пройшло перевірку за допомогою ліцензованого програмного забезпечення StrikePlagiarism. За результатами аналізу не встановлено випадків недобросовісного запозичення або використання

матеріалів без відповідних посилань. Зафіксовані збіги тексту становлять коректні цитати, оформлені згідно з академічними вимогами та відображені у списку використаних джерел, що виключає наявність будь-яких ознак плагіату. Подані до захисту матеріали є результатом самостійної наукової роботи аспіранта, а текст дисертації має оригінальний характер. Дисертація визнана завершеним індивідуальним дослідженням та може бути рекомендована до офіційного захисту.

Положення дисертації апробовано на засіданні кафедри конституційного права та порівняльного правознавства (протокол № 4 від 14.11.2025 р.) За результатами засідання ухвалено затвердити позитивний висновок про наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дисертації та рекомендувати до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді дисертаційну роботу Голуба Віталія Кареловича на тему: «Право громадянина на альтернативну (невійськову) службу: конституційно-правове дослідження» на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Головуючий на засіданні,
завідувач кафедри
конституційного права
та порівняльного правознавства
доктор юридичних наук, професор

Юрій БИСАГА

Підпис д.ю.н., проф. Ю.М. Бисаги засвідчую:
Проректор з науково-педагогічної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
д.ю.н., проф.

Олександр РОГАЧ